

Polskie uchodźstwo niepodległościowe w Norwegii i jego wsparcie dla opozycji demokratycznej w PRL w latach 1945 — 1989.¹

BOLESŁAW HAJDUK

DO 1939 R. W NORWEGII przebywała niewielka około 40-osobowa grupa emigrantów, mieszkających głównie w Oslo i okolicy, którą tworzyli kupcy, robotnicy fabryczni oraz siostry zakonne Józefinki.² W większej liczbie Polki i Polacy przebywali na terenie okupowanej w latach 1940—1945 Norwegii, co wynikało z polityki ludnościowej Trzeciej Rzeszy wobec narodów

---

¹ Stosowany w opracowaniu termin uchodźstwo niepodległościowe obejmuje tą część emigracji polskiej w Królestwie Norwegii, która po cofnięciu przez rząd norweski w dniu 6 lipca 1945 roku exequatur rządowi Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie uznawała nadal jego zwierzchnictwo oraz nie utrzymywała kontaktów z władzami i placówkami dyplomatycznymi PRL za granicą. Nazwę Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) wprowadzono na mocy konstytucji z 22 lipca 1952 roku.

² F.Szajer OFM, *Życie religijne i społeczne Kościoła katolickiego w Norwegii w latach 1945—2003*, Kraków 2006, s. 236; E.S. Kruszewski, *Problemy osadnictwa polskiego w Danii 1893—1939*, Londyn 1980, s. 59; E. Later-Chodyłowa, *Polonia w Norwegii. Jedna z najnowszych*, w: *Almanach Polonii*, Warszawa 1993, s. 165—166; B Hajduk, *Polish Emigration in Search of Work to Scandinavia in the years 1892—1940*, w: „Rocznik Instytutu Polsko-Skandynawskiego 1995/1996, Kopenhaga 1997, R. XI, s. 48.

przez nią ujarzmionych oraz realizacji związanych z wojną wojskowych inwestycji budowlanych także na terenie Norwegii.³ Z obliczeń prof. Emilii Denkiewicz-Szczepaniak wynika, że pod koniec II wojny światowej znajdowało się w Norwegii około 20 tys. mieszkańców ziem polskich. W tej liczbie wyróżniła jeńców wojennych (1013), więźniów obozów (3951), robotników z Organizacji Todta (4320), Polaków byłych żołnierzy Wehrmachtu (9789) oraz mieszkańców polskich Kresów Wschodnich (z obszaru Litwy, Białorusi i Ukrainy) i Wolnego Miasta Gdańska.⁴ Powojenne migracje, tzn. wyjazdy naszych rodaków do nowej Polski, Kanady, USA, Australii i Afryki znacząco pomniejszyły ich liczbę. T. Stpiczyński ustalił, że pod koniec 1946 r. w Norwegii mieszkało 1280 Polek i Polaków, wśród których 83% stanowili mężczyźni powyżej 15 roku życia, a resztę kobiety. Dalsze wyjazdy spowodowały, że w 1948 roku na terenie Norwegii społeczność polska liczyła około 966 osób.⁵ Niewielki wzrost liczby polskiej społeczności w latach 1950-1951 był rezultatem przyjęcia przez władze norweskie 70 niewidomych naszych rodaków oraz 230 rodzin polskich z Niemiec. W ten sposób zwiększyła się liczba przebywających w Norwegii emigrantów polskich do 1266 osób. Stosowane przez władze PRL ograniczenia w ruchu osobowym z zagranicą oddziaływały negatywnie także na wielkość emigracji do Norwegii prawie do końca lat siedemdziesiątych XX wieku (Tabela 1).

---

³ Cz. Łuczak, *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec*, Poznań 1979; E. Denkiewicz-Szczepaniak, *Organizacja Todta w budowie systemu niemieckich fortyfikacji na terenie Norwegii w okresie II wojny światowej*, w: "Czasy Nowożytnie" 1998, tom. IV, s. 77-89.

⁴ E. Denkiewicz-Szczepaniak, *Polske tvangsarbeidere og krigsfanger ved bygging av Nordlandsbanen og Riksvei 50 i Norge (1942-1945)*, w: „Rocznik Instytutu Polsko-Skandynawskiego 1996/1997, Kopenhaga 1997, R. XII, s. 98; Też, *Polska siła Robocza w Organizacji Todta w Norwegii i Finlandii w latach 1941-1945*, Toruń 1999, s. 234, 245-257.

⁵ T. Stpiczyński, *Polacy w świecie*. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1992, s. 71; E. Later-Chodyłowa, *Polonia w Norwegii*, s. 166.

Tabela 1. Emigracja z Polski do Norwegii w latach 1961—1976.

Rok	Liczba emigrantów	Rok	Liczba emigrantów
1961	43	1969	124
1962	23	1970	96
1963	36	1971	84
1964	55	1972	130
1965	57	1973	105
1966	86	1974	104
1967	88	1975	135
1968	52	1976	151

Źródło: T. Stpicyński, *Polacy w świecie*, o.e., s. 45,47.

Z tabeli wynika, że w wymienionym okresie wyjechało łącznie 1369 osób. Jednakże 401 emigrantów, jak podaje T. Stpicyński, powróciło do Polski w latach 1971—1976.⁶ Na niewielką skalę odbywała się w wymienionym czasie sezonowa emigracja zarobkowa. W celach zarobkowych do Norwegii wyjeżdżali wtedy muzycy, plastycy, architekci, lekarze i marynarze. Odnotować należy także wyjazdy na stałe Polek, wychodzących za mąż za Norwegów. Największy jednak napływ obywateli PRL do Norwegii, przewyższający znacznie osiadłą dotąd w tym kraju społeczność polską, miał miejsce w latach osiemdziesiątych po wprowadzeniu stanu wojennego w rezultacie delegalizacji Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” i zastosowanych wobec jego członków represji (Tabela 2).Podane w tabeli liczby informują o stopniowym wzroście od 1982 roku wyjazdów do Norwegii oraz o przewadze emigrujących kobiet nad mężczyznami. W wymienionym czasie wyjechało ogółem 2713 osób. Odnotować należy również reemigrację 328 Polek i Polaków z Norwegii. Ostatecznie na dłuższy pobyt w Norwegii zdecydowało się 2385 osób.

Zauważalna zwiększona emigracja obywateli PRL do Norwegii w latach osiemdziesiątych znajduje potwierdzenie w danych, dotyczących liczby Polek i Polaków przebywających na

⁶ T. Stpicyński, o. c., s. 47.

Tabela 2: Migracje ludności polskiej pomiędzy Polską i Norwegią w latach 1980-1988.

Rok	Emigracja do Norwegii			Reemigracja do Polski			Pozostało w Norwegii		
	m.	k.	ogółem	m.	k.	ogółem	m.	k.	ogółem
1980	52	83	135	21	18	39	31	65	96
1981	66	94	160	9	13	22	57	81	138
1982	167	162	329	17	19	36	150	143	293
1983	104	114	218	17	19	36	87	95	182
1984	106	166	272	20	20	40	86	146	232
1985	144	160	304	12	18	30	132	142	274
1986	165	210	375	32	14	46	133	196	329
1987	186	258	444	25	22	47	161	236	397
1988	188	288	476	18	14	32	170	274	444
Razem	1178	1535	2713	171	157	328	1007	1378	2385

Źródło: T. Stpiczyński, Polacy w świecie, o.c., s. 70.

terenie Norwegii w całym okresie po zakończeniu II wojny światowej (Tabela 3).

Wynika z nich, że w latach osiemdziesiątych liczba osiadłej w Królestwie Norwegii społeczności polskiej osiągnęła w 1989 roku wielkość 6422 osób. Cechą charakterystyczną, obserwowaną do końca lat siedemdziesiątych, była zdecydowana prze-

Tabela 3: Polacy w Norwegii w latach 1946-1990.

Rok	Ogółem *	w tym	
		mężczyźni	kobiety
1946	1280	1100	180
1950	1516	1214	302
1960	1444	1059	385
1970	1145	**	**
1980	2246	**	**
1988	3355	**	**
1989	6422	2938	3484
1990	7183	3136	4020

Źródło: T. Stpiczyński, Polacy w świecie, o.c., s. 71.

* Dane obejmują osoby urodzone w Polsce oraz posiadające obywatelstwo polskie.

** Brak danych.

waga mężczyzn wśród emigrantów osiadłych. Natomiast w osiemdziesiątych wyraźnie zaznaczyła się dominacja kobiet wśród społeczności polskiej w Norwegii, która była jedną z mniejszych w porównaniu do emigrantów innych narodowości.⁷

Po zakończeniu II wojny światowej i przybyciu króla Haakona VII oraz emigracyjnych władz norweskich do kraju początkowo, tzn. od maja 1945 roku, opiekę nad emigrantami polskimi w Królestwie Norwegii sprawował przedstawiciel rządu R.P. na uchodźstwie. Władze polskie oczekiwały rychłej akredytacji w Oslo posła Władysława Schwarzburg-Günthera, który od 1 XI 1942 roku pełnił tę funkcję przy norweskim rządzie emigracyjnym w Londynie.⁸ Nie czekając na akceptację norweskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, doraźnie w celu sprawowania opieki nad społecznością polską, władze emigracyjne R.P. skierowały do Norwegii w dniu 25 maja Wiesława Patka w charakterze charge d'affaires. Jednakże rząd norweski zwlekał z akredytacją tej placówki dyplomatycznej i wkrótce po uznaniu w dniu 6 lipca 1945 Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej w Warszawie, nakazał W. Patkowi opuszczenie Norwegii. Od tego momentu rząd R.P. na uchodźstwie mógł wpływać na postawy społeczności polskiej w Norwegii jedynie za pośrednictwem kilku oficerów łącznikowych, przydzielonych do służby w alianckim korpusie ekspedycyjnym (Allied Land Forces Norway), m.in. kapitanów Z. Pierścianowskiego, J. Pawłowskiego i A. Raczyńskiego. Po wycofaniu akredytacji przedstawicielowi rządu emigracyjnego władze norweskie zgodziły się na działalność w

---

⁷ Na podstawie danych ze stycznia 1993 roku uzyskanych z statystyki norweskiej (Befolkningsstatistisk Invandrerbevolkingen) Edward Olszewski podaje, że na terenie Norwegii przebywało: 19043 — Duńczyków, 17870 — Pakistańczyków, 14680 — Szwedów, 11992 — Brytyjczyków, 11990 —; Wietnamczyków, 10592 — Amerykanów z USA, 7551 — Turków, 7334 — Niemców i 6114 — Chilijczyków; zob. E. Olszewski, Polacy w Norwegii, w: Polacy w Skandynawii pod redakcją E. Olszewskiego, Lublin 1997, s. 266

⁸ E. Kołodziej, Rola polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych w latach 1939—1945, w: Władze RP na obczyźnie podczas II wojny światowej 1939—1945, red. Z. Błazyński, Londyn 1994, s. 812.

Norwegii delegatów Polskiej Misji Repatriacyjnej, podległych władzom polskim w Warszawie.⁹

Przez wiele lat polskie uchodźstwo niepodległościowe w Norwegii, podobnie jak w pozostałych krajach skandynawskich, pozbawione było możliwości korzystania z akredytowanej na terenie Skandynawii placówki dyplomatycznej, nie uznawanego w relacjach międzypaństwowych rządu R.P. na uchodźstwie. Zorganizowane uchodźstwo niepodległościowe w Norwegii i w innych krajach skandynawskich utrzymywało jednak ścisłe związki z funkcjonującymi nadal polskimi władzami emigracyjnymi w Londynie. Dopiero w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku w rezultacie starań Zarządu Krajowego Zrzeszenia Polskich Kombatantów w Szwecji oraz Komitetu na Rzecz Wolnej Polski w Skandynawii z siedzibą w Kopenhadze, rząd R.P. na uchodźstwie kierowany przez premiera Alfreda Urbańskiego, mianował Delegatem Rządu w randze ministra pełnomocnego na Danię dr. Eugeniusza S. Kruszewskiego. Po otrzymaniu nominacji Delegat złożył wizytę w duńskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych i decyzją ministra spraw zagranicznych K.B. Andersena uzyskał możliwość reprezentowania polskiego uchodźstwa niepodległościowego. Ta forma kontaktu z MSZ Królestwa Danii została utrzymana do 1989 r., czyli do końca istnienia Delegatury. Oficjalna inauguracja jej działalności odbyła się w Kopenhadze 14 sierpnia 1976 roku.¹⁰ Utworzenie Delegatury wzmocniło pozycję organizacji niepodległościowych na terenie Skandynawii i poszerzyło zakres ich międzynarodowych kontaktów.¹¹

Pierwszą organizacją w środowisku uchodźstwa niepodległościowego w Norwegii, powstałą w sierpniu 1945 roku był

---

⁹ E. Denkiewicz-Szczepaniak, *Polska siła robocza...*, o. c., s. 255, 263-276; M. Gawinecka-Woźniak, *Stosunki rządu polskiego z rządem norweskim na emigracji w Londynie w latach 1940-1945*, Toruń 2008, s. 143-144.

¹⁰ E.S. Kruszewski, *Dania*, w: *Akcja niepodległościowa na terenie między-narodowym 1945-1990*. Praca zbiorowa. Redaktor T. Piesakowski, Londyn 1999, s. 300-301; J. Wasylkowski, *Na rzecz Wolnej Polski. Towarzystwo Polskie w Danii i jego poprzednicy 1973-2001*, Kopenhaga 2002, s. 26.

¹¹ Szerzej na temat zadań i różnorodnej działalności Delegata pisze E.S. Kruszewski, *Dania*, o. c., 302-321.

Związek Polaków, na którego czele stali inż. Bolesław Witowski i ks. Rektor Alfons Wysiecki. Związek Polaków posiadał oddziały w większych skupiskach Polaków i starał się reprezentować interesy całego uchodźstwa polskiego w Norwegii. Służył pomocą w znajdowaniu mieszkań i pracy oraz wspierał osoby starsze i chore. Po 10 latach około 1955 r. Związek Polaków został rozwiązany.¹²

Odrębną działalność wśród polskiej emigracji w Norwegii prowadziło Stowarzyszenie Polskich Kombatantów założone w 1950 roku z inicjatywy byłych więźniów politycznych. Działające pod prezesurą Józefa Orlikowskiego SPK utworzyło trzy organizacje lokalne w Oslo, Askim-Mysen i Moss. Stowarzyszenie Kombatantów Polskich nawiązało współpracę z Związkiem Polaków i innymi organizacjami niepodległościowymi w Norwegii oraz z Zarządem Głównym Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Londynie. Podstawowym zadaniem SPK w Norwegii było zwalczanie oddziaływania na uchodźstwo propagandy władz PRL i podległych mu przedstawicielstw dyplomatycznych. Ponadto działalność SPK skupiała się na opiece nad grobami polskich żołnierzy, urządzaniu obchodów rocznic narodowych oraz udzielaniu pomocy prawnej Polakom w Norwegii.¹³ (Ryc. 1)

W 1970 roku na bazie organizacyjnej SPK utworzono Towarzystwo Wolnych Polaków pod prezesurą Józefa Mościckiego, które podporządkowało się Radzie Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie. Nawiązało ono dobrą współpracę z uruchomionym w tym samym czasie na terenie Norwegii

---

¹² Polonia Zagraniczna 1929—1954. Księga Pamiątkowa w 25 — lecie istnienia Światowego Związku Polaków z Zagranicy, Londyn 1955, s. 91; E. Later — Chodyłowa, Polonia w Norwegii, o. c., s. 166—167; E. Basiński, Polonia w krajach skandynawskich, „Komunikaty Instytutu Bałtyckiego”, 1969, z. 11, s. 43; R. Kucha, Z zagadnień Polonii skandynawskiej, w: Polacy w świecie. Polonia jako zjawisko społeczno-polityczne pod redakcją A. Koprucki i W. Kucharskiego, Lublin 1986, cz. 2, s. 250—251.

¹³ Ofiarnymi działaczami Stowarzyszenia Polskich Kombatantów na terenie Norwegii byli: Józef Mościcki, Edmund Piwowski, Jan Kunert, Klemens Harmaciński, Bronisław Lubiński i Edward Szymaniak, zob. „Kronika”, Kopenhavn 1973, nr 31, s. 102—103.

oddziałem kopenhaskiego Komitetu na Rzecz Wolnej Polski.¹⁴ Norweski oddział Komitetu na Rzecz Wolnej Polski został w maju 1974 roku członkiem Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego (Polish Social and Cultural Association) w Londynie - naczelnej instytucji koordynującej działalność niepodległościową Polaków na uchodźstwie. Polacy zrzeszeni w tym oddziale aktywnie pomagali uchodźcom z Polski w osiedlaniu się na terenie Norwegii.¹⁵

Prawie czterotysięczna fala tzw. „emigracji solidarnościowej” przyniosła nowe inicjatywy organizacyjne wśród uchodźstwa niepodległościowego w Norwegii. W dniu 4 kwietnia 1980 roku powołano Solidarność Norwesko - Polską (Solidaritet Norge - Polen). Inicjatywa powołania takiej organizacji

---

¹⁴ Komitet na Rzecz Wolnej Polski w Danii z siedzibą w Kopenhadze powołano 1 czerwca 1973 roku z inicjatywy uchodźcy niepodległościowego Eugeniusza S. Kruszewskiego, wydawcy i redaktora naczelnego, ukazującego się od stycznia 1971 roku czasopisma „Kronika”. W skład pierwszego kierownictwa poza E.S. Kruszewskim weszli Stanisław Boczek i Andrzej Zalewski. Zasięg działania Komitetu na Rzecz Wolnej Polski obejmował również Szwecję i Norwegię, z wyjątkiem Finlandii, na terenie której działalność emigrantów politycznych była zakazana. Na terenie Danii KnRzWP zrzeszał trzy struktury organizacyjne: centralę w Kopenhadze, Oddział w Sztokholmie i Delegaturę w Oslo, które powołały w 1975 roku Naczelny Komitet Wolnych Polaków a Skandynawii. Statut tej ogólnoskandynawskiej organizacji przyjęto w Sztokholmie 12 lutego 1975 roku, a funkcję sekretarza generalnego powierzono Eugeniuszowi S. emu. Do zadań Naczelnego Komitetu Wolnych Polaków należały między innymi: informowanie opinii publicznej w Europie o wydarzeniach w PRL, występowanie w sprawach Polski i Polaków na forum międzynarodowym oraz koordynacja działań polskich organizacji uchodźczych na obczyźnie. Po zmianach polityczno-ustrojowych w Polsce oraz przekształceniu jej w państwo praworządne i demokratyczne w dniu 24 listopada 1990 roku Naczelny Komitet Wolnych Polaków w Danii zakończył działalność. A. Wasylkowski, o. c., s. s. 1-135; E.S. Kruszewski, Polacy w Danii wobec pojałtańskiej Polski(1944-1990), w: W służbie Polsce i emigracji. Księga dedykowana Profesorowi Edwardowi Szczepanikowi pod redakcją L. Nowaka i M. Szczerbińskiego, Gorzów Wkp. 2002, s. 168-169; Tenże, Przedstawicielstwo dyplomatyczne rządu RP na uchodźstwie w Danii w latach 1976-1989, w: Z dziejów Polski i emigracji (1939-1989). Księga dedykowana byłemu Prezydentowi RP Ryszardowi Kaczorowskiemu pod red. M. Szczerbińskiego i T. Wolszy, Gorzów Wlkp. 2003, s.361-362.

¹⁵ „Kronika” 1973, nr 31, s. 103; 1974, nr 40-41, s. 9; nr 42-43, s. 113; 1975, nr12, s. 13.

wyszła od działaczy norweskich związków zawodowych, którzy zapoczątkowali akcję „daj godzinę pracy dla Polski”, a pomysłodawcą był Ketil Heyerdal. O początkach tworzenia Solidaritet Norge - Polen pisał między innymi „... szybko zrozumieliśmy, że powinniśmy się zorganizować lepiej. Na początku myśleliśmy tylko, że będziemy zbierać pieniądze wśród związkowców — i nic poza tym. Nie myśleliśmy o szerszym działaniu. Potem zrozumieliśmy, że skoro ludzie się do nas zgłaszają, to może powinno powstać coś trwałego, (...) musimy tworzyć organizację. W ten sposób powoli, rodziła się Solidaritet Norge — Polen.”¹⁶ Solidarność Norwesko — Polska była z definicji organizacją norweską, jednakże powstała także z inspiracji i zaangażowania polskich uchodźców niepodległościowych na rzecz niesienia pomocy rodakom żyjącym w kraju. Wśród polskich założycieli był Andrzej Jachowicz, pełniący funkcję wiceprzewodniczącego tej organizacji. Ważną rolę w zarządzie Solidarności Norwesko-Polskiej spełniał Paweł Gajowniczek, korespondent Radia Wolna Europa. Działalność SN-P wspierała polska artystka Anna Jastrzębska. Niepodważalne zasługi w realizacji zadań organizacji miał Bjørn Cato Funnemark, dobrze orientujący się w polskich realiach i władający językiem polskim.¹⁷ Po wprowadzeniu w PRL w dniu 13 grudnia 1981 roku stanu wojennego Solidaritet Norge — Polen uaktywniła i rozszerzyła swoją działalność, tworząc nowe oddziały terenowe w Trondheim, Herestua, Hokksund oraz w Frederikstad, które współpracowały z centralą w Oslo. Oddział SN-P w Trondheim utworzono oficjalnie 19 lutego 1982 roku. Prezesem Stowarzyszenia wybrano Larsa Fastinga z zawodu architekta, znającego język polski i przyjaciela polskiego geologa Stanisława Siedleckiego. W czternastoosobowym kierownictwie tej lokalnej organizacji znalazły się dwaj działacze polskiego pochodzenia. O prężności i sile Solidaritet Norge — Polen świadczy jej rozwój. W

---

¹⁶ J. Strękowski, *Bohaterowie Europy. Norwegia Polsce 1976—1989*, Warszawa 2005, s. 48

¹⁷ *Ibidem*, s. 17-18, 47-49, 51—55, 138; A. Tomaszewicz, *Udział Polaków w działalności Solidaritet Norge — Polen w środkowej Norwegii*, w: *Polacy w Skandynawii*, o. c., s. 281.

kwietniu 1982 roku w skład organizacji wchodziło 149 komisji zakładowych i związków zawodowych oraz 50 oddziałów lokalnych. SN-P miała charakter ogólnokrajowy i skupiała w swoich szeregach wpływowo środowiska (związkowe komisje zakładowe i branżowe) oraz osoby.¹⁸ (Ryc. 2)

Po 10 latach działalności, jesienią 1990 roku organizacja ta podzieliła się na dwa stowarzyszenia. W pierwszym o nazwie Solidarność z Polską (Solidaritet med. Polen) znalazła się większość członków dotychczasowej organizacji oraz kilka nowych osób, głównie Norwegów. Zadaniem tego stowarzyszenia było niesienie wszechstronnej pomocy nowej Polsce. Przewodniczący tej organizacji Jarosław Pawlak określił jej cele następująco: „SmP robi szkolenia poświęcone zakładaniu gazet, wydawaniu wolnej prasy, szkoli samorządowców i prezydentów miast oraz zajmuje się kojarzeniem miast norweskich z polskimi. To są działania na wsparcie nowej Polski.”¹⁹ Drugie stowarzyszenie pod nazwą „Solidarność Związkowa” utworzyli norwescy działacze związkowi. Celem tej organizacji była wyłącznie współpraca z Niezależnym Samorządnym Związkiem Zawodowym „Solidarność” w Polsce.²⁰

Sympatia okazywana przez Norwegów „emigracji solidarnościowej” zaowocowała utworzeniem w Oslo w 1982 roku Polsko - Norweskiego Towarzystwa Kulturalnego „Kultura”. Pierwszym prezesem PNTK „Kultura” był Jacek Juniszewski. Towarzystwo organizowało różnorodną pomoc między innymi w formie wysyłki lekarstw dla dzieci w Polsce. Uruchomiło Bibliotekę Polską, posiadającą zbiór około 3 tysięcy książek. Wydawano w języku polskim pismo „Wici” oraz w języku norweskim o nazwie „Polsk Kultur”. (Ryc. 3)

Do działalności uchodźstwa niepodległościowego w Norwegii na rzecz przemian w Polsce aktywnie włączył się nowy Związek Polaków powołany w Kristiansand, któremu prze

---

¹⁸ J. Strękowski, o. c., s. 14, 23, 66, 114; A. Tomaszewicz, *Udział Polaków...*, o. c., s. 281-282.

¹⁹ J. Strękowski, o. c., s. 172.

²⁰ *Ibidem*, s. 173; E. Later-Chodyłowa, *Polonia w Norwegii*, o. c., s. 169; A. Tomaszewicz, *Udział Polaków...*, o. c., s. 284.

wodził Marian Boniśniak. Podobną organizacją w Askim kierował działacz Solidarności Walczącej Jerzy Jankowski.²¹

W środowisku polskiej emigracji niepodległościowej w Norwegii działały także organizacje powstałe z inicjatywy Kościoła. Najwcześniej w 1954 roku zorganizowana została przez ks. Leona Trawickiego Akcja Katolicka, skupiająca Polaków mieszkających w Oslo i okolicy. Poza działalnością statutową urządzała różnego rodzaju spotkania i wieczornice patriotyczne. W latach osiemdziesiątych przy parafii katolickiej w Oslo funkcjonowała szkółka polonijna, w której treści nauczania były dostosowane do założeń programowych Polskiej Macierzy Szkolnej w Londynie. Emigranci polscy skupieni przy kościele św. Olafa w Oslo powołali w 1986 roku Radę Katolików Polskich, a w 1988 roku Fundację Charytatywną na Rzecz Polski. Fundacja podjęła pożyteczną współpracę z wieloma instytucjami i pojedynczymi osobami w PRL. Polskie środowisko przykościelne wydawało także prasę, mianowicie „Głos Ewangelii”, redagowany przez ks. Wiesława Kowala oraz gazetę „Kronika. Polskie czasopismo w Norwegii”, drukowane wspólnie przez Zbigniewa Tyszko, Bogdana Stróżyńskiego, Lecha Tomaszewskiego, Annę Dakowicz i ks. Józefa Kozłowskiego.²² (Ryc. 4)

Działalność wymienionych wyżej organizacji niepodległościowych nie obejmowała całości polskiej społeczności emigracyjnej w Norwegii. Poza środowiskiem uchodźstwa niepodległościowego działał założony w lutym 1982 roku przez Tadeusza Wielechowskiego apolityczny Związek Polsko - Norweski, zrzeszający około 40 Polaków. Członkowie tej organizacji

---

²¹ E. Later-Chodyłowa, Prasa polonijna i emigracyjna w Skandynawii, „Rocznik Instytutu Polsko-Skandynawskiego 2003/2004, R. XIX, s. 71; Taż, Polonia w Norwegii..., o. c., s. 169; „Kronika”, 1983, nr 11/12, s. 28.

²² K Leszczyńska, Duszpasterska posługa księdza Józefa Kozłowskiego wśród Polonii norweskiej, w: Duchowieństwo w świecie pod redakcją Agaty i Zbigniewa Judyckich. Materiały VII Międzynarodowego Sympozjum Biografistyki Polonijnej, Rzym 17-18 października 2002, Toruń 2002, s. 175-178; Taż, Rola pisma polonijnego w środowisku polskich imigrantów na przykładzie „Kroniki” z Oslo, w: Polacy w Skandynawii, o. c., s. 287-291.

czynnie uczestniczyli w akcjach niesienia pomocy społeczeństwu polskiemu.²³ Znacząca część polskiego wychodźstwa z okresu wojny oraz zarobkowego, szczególnie z lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku, włączyła się w działalność Polskiego Towarzystwa Kulturalnego „Polonia”. Towarzystwo to utworzone w Oslo w 1967 roku z inicjatywy ambasady PRL zrzeszało początkowo 500, a w latach siedemdziesiątych do 750 emigrantów polskich w Norwegii. Pierwszym prezesem Towarzystwa „Polonia” był pracownik norweskiego Landsbanken Klaus Rusek. Towarzystwo „Polonia” od 1982 roku wydawało w językach polskim i norweskim kwartalnik „Echo Polonii”, redagowany przez Willy Pływaczewskiego i Stiana Kristiansena, informujący o Polsce i życiu Polaków w Norwegii. W latach osiemdziesiątych znaczna część Polaków zrezygnowała z członkostwa w tej organizacji.²⁴ Podstawowym zadaniem wszystkich organizacji o charakterze niepodległościowym na terenie Norwegii było niesienie pomocy dla rodaków mieszkających w PRL, szczególnie po wprowadzeniu stanu wojennego. Można się zgodzić z stwierdzeniem Andrzeja Tomaszewicza, że 13 grudnia 1981 roku był dla większości Polaków na obczyźnie szokiem, połączonym z bardzo różnymi postawami — od rezygnacji do bezsilnej złości, od strachu do bodźca w kierunku potrzeby działania.²⁵ Wsparcie udzielane przez polskie uchodźstwo niepodległościowe w Norwegii oraz władze i społeczeństwo tego kraju dla opozycji demokratycznej w PRL miało różnorodny charakter o wymiarze materialnym i moralnym. Szczególną aktywność w niesieniu pomocy dla prześladowanej przez władze PRL opozycji demokratycznej wykazała społeczność polska w Norwegii mieszkająca w większych skupiskach emigracji niepodległościowej w: Oslo, Trondheim, Bergen, Stavanger i innych.

Informacja o wprowadzeniu stanu

---

²³ E. Later-Chodyłowa, *Polonia w Norwegii*, o. c., s. 168; *Taż, Prasa polonijna i emigracyjna...*, o. c., s. 71—72.

²⁴ *Taż, Polonia w Norwegii*, o. c., s. 168.

²⁵ A. Tomaszewicz, *Udział Polaków...*, o. c., s. 281.

wojennego w PRL wywołała w Norwegii oburzenie i protesty. (Ryc. 5)

W akcji organizowania i udzielania konkretnej pomocy widoczna była aktywność oddziału Solidaritet Norge - Polen w Trondheim. Z inicjatywy lokalnej SN-P, przy udziale reprezentantów miejscowych związków zawodowych, zorganizowana została pierwsza masowa demonstracja społeczeństwa norweskiego w obronie prześladowanych działaczy opozycyjnych i członków zdelegalizowanego NSZZ „Solidarność”. Kolejną manifestację z szerokim udziałem Norwegów zorganizowano w Trondheim w dniu 30 stycznia 1982 roku z okazji Międzynarodowego Dnia Solidarności, połączona z pochodem i koncertem znanych artystów norweskich.²⁶ Podobną demonstrację zorganizowali w styczniu działacze Solidaritet Norge -Polen w Oslo z udziałem kilkuset osób, w tym młodzieży, potępiającej „reżym Jaruzelskiego” i wyrażającej poparcie dla polskiej Solidarności.²⁷ Wsparcia duchowego nie zaprzestano po zniesieniu stanu wojennego, czego przykładem mogą być protesty organizowane przeciwko represjom zastosowanym przez władze polskie wobec robotników po fali strajków w 1988 roku. Protestowano na ogół przed ambasadą PRL w Oslo.(Ryc. 6)

Istotne znaczenie dla opozycji demokratycznej w PRL miała działalność informacyjno-prasowa organizacji Solidaritet Norge - Polen. Z inicjatywy jej miejscowych działaczy w Trondheim uruchomiono jesienią 1983 roku radiową rozgłośnię lokalną o nazwie Solidaritet, a jej założycielem był Andrzej Tomaszewicz. Adresowana głównie do Norwegów nadawała regularnie programy w językach norweskim i polskim, przyczyniając się do pogłębienia wiedzy na temat wydarzeń w Polsce. Po wyjeździe z Trondheim większości pracowników nadawanie rozgłośni Solidaritet zawieszono jesienią 1987 roku.²⁸

Przejawem aktywności informacyjnej było również wydawanie przez Solidaritet Norge-Polen prasy. W latach 1980/1981 -1989/1990 ukazywał się nieregularnie biuletyn o nazwie „Solida-

---

²⁶ Ibidem, s. 281 i 282.

²⁷ „Kronika”, 1982, nr 1/2, s. 12.

²⁸ A. Tomaszewicz, Udział Polaków... .o. c., s. 284.

ritet Norge - Polen".²⁹ Największą jednak popularnością cieszyło się pismo „Solidaritet” („Tidsskriftet Solidaritet”), którego redaktorem naczelnym był początkowo Dag Mjaaland, a następnie Bjørn Cato Funnemark. Pierwszy numer czasopisma ukazał się 14 grudnia 1981 roku, a problematyka poruszana w gazecie dotyczyła głównie sytuacji w PRL.³⁰ Dla potrzeb działalności prasowo-wydawniczej utworzono w lutym 1982 r. główny ośrodek informacyjny, którym kierował Bjørn C. Funnemark. Ponadto z inicjatywy Solidaritet Norge-Polen organizowano odczyty, spotkania dyskusyjne oraz wystawy i koncerty muzyczne. (Ryc. 7)

Ważne znaczenie dla prześladowanej opozycji demokratycznej w Polsce miała akcja zdobywania i dostarczania maszyn drukarskich dla NSZZ „Solidarność”. Działacze Solidaritet Norge-Polen zainteresowali tym problemem społeczeństwo norweskie. Z apelem do Norwegów w tej sprawie wystąpiła także w norweskiej telewizji artystka Anna Jastrzębska, która poprosiła przysyłanie sprawnych urządzeń drukarskich do siedziby organizacji SN-P w Oslo. Ponadto działacze Solidaritet Norge — Polen nabywali używany sprzęt drukarski na targowiskach. Zgromadzone urządzenia naprawiali za darmo wolontariusze, m.in. Jacek Arct i jego żona Maryla Floryńska. Następnie wysyłano je do Polski na adres przewodniczącego tzw. „Komisji Słowika” Andrzeja Słowika, który z upoważnienia Komisji Krajowej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” miał pełnomocnictwo do ich odbioru. Do dnia 30 października 1981 roku wysłano do Polski ponad 70 poligraficznych maszyn offsetowych, kilkanaście kserokopiarek i różnego typu powielaczy. W okresie trwania stanu wojennego w PRL działacze Solidaritet Norge — Polen nadal zbierali i dostarczali potajemnie urządzenia drukarskie, jednakże w ograniczonych rozmiarach, z powodu braku możliwości legalnego ich wwozu do Polski.³¹

(Ryc. 8)

---

²⁹ Later-Chodyłowa, *Prasa polonijna i emigracyjna.*, o. c., s. 71.

³⁰ J. Strękowski, *Bohaterowie Europy*, o. c., s. 187.

³¹ *Ibidem*, s. 55—59.

Godną odnotowania formą wsparcia dla członków opozycji demokratycznej w PRL świadczoną przez działaczy Solidaritet Norge-Polen były tzw. adopcje oraz udzielana bezpośrednio w Norwegii pomoc w znalezieniu pracy i mieszkania. Pomysłodawcami zapoczątkowanej w marcu 1982 roku akcji adopcyjnej byli Andrzej Jachowicz i Arne Borg, będący sekretarzem generalnym Solidaritet Norge - Polen. Polegała ona na przyjęciu przez członków norweskich organizacji zawodowych adopcji więźniów politycznych w PRL. Adoptowano osoby o różnym statusie społecznym, a podstawowym kryterium podjęcia adopcji był zaangażowany udział danej osoby w walce z systemem komunistycznym w Polsce. Adopcją obejmowano także rodzinę więźnia w formie dostarczania jej paczek z żywnością i środkami czystości. Z tej formy pomocy korzystał Marian Jurczyk ze Szczecina. W jego sprawie kierownictwo Zakładów „Bomek” z Bodø pisało listy o interwencję na rzecz uwolnienia do norweskigo Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Amnesty International, ONZ, stowarzyszenia Human Rights i ambasady PRL w Oslo. Znane są także inne przykłady adopcji. Warsztat mechaniczny w Trondheim opiekował się Stanisławem Wądołowskim ze Szczecina. Komitet Związkowy Szpitala w Tromsø Aliną Pieńkowską, Związek Dziennikarzy z Tonsberg Krzysztofem Wyszowskim, a Związek Urzędników Andrzejem Milczanowskim. W 1985 roku zainicjowana została kampania o nazwie „więzień miesiąca”, podczas której żądano uwolnienia uwięzionych działaczy zdelegalizowanego Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, m.in. Stanisława Kotowskiego, Władysława Frasyniuka i Bogdana Borusewicza.³² (Ryc.9)

Nieocenioną formą pomocy, szczególnie dla przybywających do Norwegii Polek i Polaków, z uwagi na obowiązujące w tym kraju prawo imigracyjne, było uzyskanie zezwolenia na pobyt. Generalnie władze norweskie, poza nielicznymi wyjątkami, nie udzielały azylu politycznego polskim emigrantom (uchodźcom) również po wprowadzeniu w PRL stanu wojennego, ale na wniosek Komisarza d/s Uchodźców przy ONZ zapewniły im jedynie prawo do czasowego pobytu. Pod nacis-

---

³² Ibidem, s. 121 i 122-125.

kiem organizacji międzynarodowych i działaczy Solidaritet Norge — Polen zgodziły się przyjąć i przyznać status uchodźcy wyjątkowo grupie około 80 Polaków, w większości młodych małżeństw z dziećmi, reemigrantów z Austrii i Niemiec.³³

Oceniając różnorodne działania wspierające podejmowane ze strony działaczy i sympatyków Solidaritet Norge — Polen wspomnieć należy o gromadzeniu pieniędzy i zakupach żywności, lekarstw i środków czystości oraz ich wysyłce do Polski za pośrednictwem Norweskiego Czerwonego Krzyża i katolickiej organizacji charytatywnej Caritas Norge, działającej przy kościele św. Olava w Oslo. Transporty z pomocą humanitarną kierowano w miejsca wskazane przez organizacje katolickie na terenie Polski i odbiór przesyłek był przez nie nadzorowany.³⁴ Rozwój działalności i zakresu pomocy charytatywnej skupionej wokół Kościoła św. Olava, związany był ściśle z pracą duszpasterską księdza Józefa Kozłowskiego. Z jego inicjatywy grupa społeczników powołała w grudniu 1988 roku Fundację Charytatywną na Rzecz Polski (Velferdsstiftelsen for Polen). Powołano ją w momencie katastrofalnej sytuacji ekonomicznej w Polsce. Pełniąc funkcje jej dyrektora wykonawczego w latach 1988-1992 przyczynił się do zebrania i wysyłki do kraju wielu transportów odzieży, sprzętu medycznego i żywności na adres Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski.³⁵

Poza członkami Solidaritet Norge — Polen w działaniach na rzecz wsparcia opozycji demokratycznej w PRL, aktywnie uczestniczyli również działacze Polsko — Norweskiego Towarzystwa Kulturalnego „Kultura”. W celu mobilizacji uchodźstwa niepodległościowego oraz społeczeństwa norweskiego na rzecz świadczenia pomocy opozycji demokratycznej w Polsce Towarzystwo „Kultura” inicjowało różnego rodzaju imprezy. Organizowano występy znanych artystów polskich, m.in. w listopadzie 1982 roku z Witoldem Lutosławskim w Oslo. Dzięki zaangażowaniu członków Towarzystwa „Kultura” odbył się koncert symfo-

---

³³ A. Tomaszewicz, *Udział Polaków*, o. c., s. 282—283.

³⁴ *Ibidem*, s. 281 i 283.

³⁵ Leszczyńska, *Duszpasterska posługa*, o. c., s. 176—177.

niczny w Operze Norweskiej, podczas którego prezentowano fragmenty utworu Stanisława Moniuszki „Halka”.³⁶ (Ryc. 10)

W dniu 3 maja 1981 roku w Oslo w Nye Teater zorganizowano koncert z udziałem norweskich i polskich muzyków. Inicjatorami pomysłu byli kompozytor Kazimierz Ożga i skrzypek Czesław Prejsnar, a dochód z imprezy przeznaczono na akcję „Lekarstwa dla dzieci w Polsce”.³⁷ Towarzystwo „Kultura” zajęło się także organizacją w 1983 roku występów autora tekstów i piosenkarza Jacka Kaczmarskiego, aktora Daniela Olbrychskiego, artysty estradowego Andrzeja Rosiewicza i historyka prof. Władysława Bartoszewskiego. W koncercie Jacka Kaczmarskiego w dniu 22 września 1983 roku uczestniczyło ponad 200 słuchaczy.³⁸

Członkowie Towarzystwa „Kultura” przyjmowali często przebywających w Norwegii działaczy NSZZ „Solidarność” oraz inne osoby z Polski. Pani Gabriela Bogusławska gościła w swoim domu: Józefa Chwałę, Ryszarda Czarneckiego, Andrzeja Stelmachowskiego, Jerzego Lerskiego, Józefa Garlińskiego, Zdzisława Najdera oraz aktorów Gustawa Holoubka, Jana Englerta, Krzysztofa Kolbergera, Maję Komorowską i innych.³⁹

Działacze Towarzystwa „Kultura” podjęli działania na rzecz wolności słowa w PRL. W 1983 roku zainicjowali w Norwegii „Ogólnokrajową Akcję Wolne Słowo dla Polski”, zwaną potocznie Paragraf 100, której celem było zwrócenie uwagi społeczeństwa norweskiego, a także wpływowych instytucji norweskich, m.in. Komitetu Noblowskiego, Fundacji Fritt Ord oraz Związku Pisarzy Norweskich na nieprzestrzeganie praw człowieka w Polsce. W tym przedsięwzięciu uczestniczyli obywatele norwescy tacy jak: pisarka Gidske Anderson zasiadająca w Komitecie Noblowskim, prof. Jon Sanders także członek tego komitetu, pisarz Heng Skullerud, malarz Jakub Weidemann, sławista Ole Michael Selberg, rysownik Finn Graf oraz znany

---

³⁶ J. Strękowski, *Bohaterowie Europy*, o. c., s. 266.

³⁷ *Ibidem*, s. 93; E. Later-Chodyłowa, *Polonia w Norwegii*, o. c., s. 169.

³⁸ „Kronika”, 1983, nr 7/8, s. 31; nr 9/10, s. 28; nr 11/12, s. 28; 1984, nr 7/8, s. 28; J. Strękowski, *Bohaterowie Europy*, o. c., s. 221.

³⁹ J. Strękowski, *Bohaterowie Europy*, o. c., s. 270.

adwokat Olof Hestens. Efektem tej akcji było zebranie pokaźnej kwoty pieniędzy, którą przekazano na Fundusz Pomocy Niezależnej Literaturze i Nauce Polskiej.⁴⁰ (Ryc. 11)

Docenić należy również promowanie i upowszechnianie przez Towarzystwo „Kultura” dzieł polskich poetów i pisarzy na terenie Norwegii. Po przyznaniu w 1980 roku Czesławowi Miłoszowi Literackiej Nagrody Nobla przedstawiono szerzej społeczności norweskiej i polskim emigrantom w Norwegii jego życie i twórczość na łamach czasopism wydawanych przez Towarzystwo „Kultura”, mianowicie „Polsk Kultur” oraz „Wici”.

Podobne zaangażowanie i niezwykle aktywność wykazali działacze Polsko — Norweskiego Towarzystwa Kulturalnego „Kultura” po przyznaniu w 1983 roku Lechowi Wałęsie Pokojowej Nagrody Nobla. Wspólnie z członkami Solidaritet Norge - Polen i miejscowym duchowieństwem byli organizatorami imprez (mszy, wystaw i pochodu), towarzyszących odbiorowi w dniu 10 i 11 grudnia 1983 roku. Ponadto dla uczczenia Laureata działacze Towarzystwa „Kultura” ufundowali medal z wizerunkiem Lecha Wałęsy, wykonany przez rzeźbiarkę artystkę Danutę Haremską, który przewodniczący Jacek Juniszewski wręczył, odbierającej Nagrodę Nobla w imieniu męża Danucie Wałęsowej.⁴¹ (Ryc. 12)

Przedstawiony zarys aktywności organizacyjnej oraz społeczno— politycznej polskiego uchodźstwa niepodległościowego w Norwegii nie wyczerpuje tej problematyki. Pozwala jednak na stwierdzenie, że od ich powstania organizacje uchodźcze w Królestwie Norwegii w różnej formie włączały się w pomoc, początkowo dla napływających do tego nordyckiego kraju emigrantów polskich, a następnie opozycji demokratycznej w PRL. Można wyróżnić trzy formy tego zaangażowania w zakresie informacyjno-propagandowym, politycznym i materialnym. Niezaprzeczalnym osiągnięciem działających w Norwegii polskich organizacji uchodźczych było uzasadnienie i upowszechnienie

---

⁴⁰ Ibidem, s. 268 i 269.

⁴¹ „Kronika”, 1983, nr 11/12, s. 3; 1984, nr 1/2, s. 17—22, 30; nr 5/6, s. 24.

idei opozycji demokratycznej z PRL na terenie Norwegii oraz spowodowanie ich akceptacji przez dużą część społeczeństwa norweskiego. Nie mniejsze znaczenie miała bezpośrednia pomoc finansowa oraz rzeczowa w postaci przesyłek sprzętu poligraficznego, papieru, żywności, lekarstw i odzieży.

Bibliografia.

Prasa.

Kronika 1973, nr 31; 1974, nr 40-41, 42-43, 1975, nr 12; 1982, nr 1/2; 1983, nr 7/8, 9/10, 11/12; 1984, nr 1/2, 5/6, 7/8.

Opracowania.

Adamczyk M., Pastuszka S., *Konstytucje polskie w rozwoju dziejowym 1791—1982*, Warszawa 1985.

Basiński E., Polonia w krajach skandynawskich, *Komunikaty Instytutu Bałtyckiego*, 1969, z. 11.

Denkiewicz-Szczepaniak E., Organizacja Todta w budowie systemu niemieckich fortyfikacji na terenie Norwegii w okresie II wojny światowej, *Czasy Nowożytne*, 1998, t. IV.

Denkiewicz-Szczepaniak E., *Polska siła robocza w Organizacji Todta w Norwegii i Finlandii w latach 1941 — 1945*, Toruń 1999.

Denkiewicz-Szczepaniak E., Polske tvangsarbeidere og krigsfanger ved bygging av Nordlandsbanen og Riksvei 50 i Norge (1942-1945), w: *Rocznik Instytutu Polsko-Skandynawskiego* 1996/1997, R. XII, Kopenhaga 1997.

Gawinecka-Woźniak M., *Stosunki rządu polskiego z rządem norweskim na emigracji w Londynie w latach 1940—1945*, Toruń 2008.

Hajduk B., Polish Emigration in Search of Work to Scandinavia in the years 1892-1940, w: *Rocznik Instytutu Polsko — Skandynawskiego* 1995/1996, R. XI, Kopenhaga 1997.

Kołodziej E., Rola polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych w latach 1939-1945, w: *Władze R.P. na obczyźnie podczas II wojny światowej 1939—1945*, red. Z. Bażyński, Londyn 1994.

Kruszewski E.S., Dania, w: *Akcja niepodległościowa na terenie międzynarodowym 1945—1990*. Praca zbiorowa. Redaktor T. Piesakowski, Londyn 1999.

Kruszewski E.S., Polacy w Danii wobec pojałtańskiej Polski (1944-1990), w: *W służbie Polsce i emigracji. Księga dedykowana Profesorowi Edwardowi Szczepanikowi*, pod red. L. Nowaka i M. Szczerbińskiego, Gorzów Wlkp. 2003.

- Kruszewski E.S., *Problemy osadnictwa Polaków w Danii 1893—1939*, Londyn 1980.
- Kruszewski E.S., Przedstawicielstwo dyplomatyczne rządu R.P. na uchodźstwie w Danii w latach 1976—1989, w: *Z dziejów Polski i emigracji (1939—1989). Księga dedykowana byłemu Prezydentowi R.P. Ryszardowi Kaczorowskiemu*, pod red. M. Szczerbińskiego i T. Wolszy, Gorzów Wlkp. 2003.
- Kucha R., Z zagadnień Polonii skandynawskiej, w: *Polacy w świecie. Polonia jako zjawisko społeczno—polityczne* pod red. A. Koprucki i W. Kucharskiego, Lublin 1986, cz. 2.
- Later-Chodyłowa E., Polonia w Norwegii. Jedna z najnowszych, w: *Almanach Polonii*, Warszawa 1993.
- Later-Chodyłowa E., Prasa polonijna i emigracyjna w Skandynawii, *Rocznik Instytutu Polsko—Skandynawskiego* 2003/2004, R. XIX.
- Leszczyńska K., Duszpasterska posługa księdza Józefa Kozłowskiego wśród Polonii norweskiej, w: *Duchowieństwo polskie w świecie* pod red. Agaty i Zbigniewa Judyckich. [Materiały VII Międzynarodowego Sympozjum Biografistyki Polonijnej, Rzym 17—18 października 2002], Toruń 2002.
- Leszczyńska K., Rola pisma polonijnego w środowisku polskich imigrantów na przykładzie „Kroniki” z Oslo, w: *Polacy w Skandynawii*, pod red. E. Olszewskiego, Lublin 1997.
- Łuczak E., *Polityka ludnościowa i ekonomiczna hitlerowskich Niemiec*, Poznań 1979.
- Olszewski E., Polacy w Norwegii, w: *Polacy w Skandynawii*, pod red. E. Olszewskiego, Lublin 1997.
- Polonia Zagraniczna 1929—1954. Księga Pamiątkowa w 25-lecie istnienia Światowego Związku Polaków z Zagranicy*, Londyn 1955.
- Stpiczyński T., *Polacy w świecie*. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1992.
- Strękowski J., *Bohaterowie Europy. Norwegia Polsce 1976—1989*, Warszawa 2005.
- Szajer F. OFM, *Zycie religijne i społeczne Kościoła katolickiego w Norwegii w latach 1945—2003*, Kraków 2006.
- Tomaszewicz A., Udział Polaków w działalności Solidaritet Norge — Polen w środkowej Norwegii, w: *Polacy w Skandynawii* pod red. E. Olszewskiego, Poznań 1997.
- Wasyłkowski J., *Na rzecz Wolnej Polski. Towarzystwo Polskie w Danii i jego poprzednia 1973—2001*, Kopenhaga 2002.

Resumé

Exilpolacker i Norge och deras stöd till den demokratiska oppositionen i Folkrepubliken Polen 1945 - 1989.

Efter andra världskrigets slut bosatte sig en grupp polacker i Norge. De hade inte återvänt till Polen eftersom de inte accepterade den nya politiska verkligheten som utformats efter de segrande stormakternas beslut, fattade i Jalta och Potsdam. De hade hela tiden täta kontakter med den polska exilregeringen i London, vilken sedan den 6 juli 1945 inte erkändes av Norge, och inledde inte något samarbete varken med Folkrepubliken Polens maktavare eller deras diplomatiska representanter i det nordiska landet.

I Norge etablerade man och drev följande organisationer för exilpolackerna: Polska förbundet (1945-1955), Polska veteranföreningen (1945-1970), Föreningen för fria polacker (1970-1984), Solidaritet Norge-Polen (1980-1990) och Polsk-norska kulturföreningen "Kultura".

Den stora aktiviteten av exilpolackerna i Norge under perioden 1980-1989 berodde ursprungligen på spontana aktiviteter för att stödja de i Folkrepubliken Polen förföljda oppositionsorganisationerna och i synnerhet medlemmar i den förbjudna Oavhängiga självförvaltande fackföreningen "Solidaritet". Exilpolackerna stödde den demokratiska oppositionen i Folkrepubliken Polen i tre avseenden: information/propaganda, politiskt och materiellt. Den obestridliga framgången för polska exilorganisationer i Norge var att förklara och sprida idéer av den opposition som kämpade för demokratisering av livet i det kommunistiska Polen samt att dessa accepterades av en stor del av norska samhället. Den direkta ekonomiska och materiella hjälpen i form av tryckutrustning, livsmedel, läkemedel och kläder hade också en stor betydelse för oppositionen och Folkrepubliken Polens invånare.

Ilustracje

Ryc. 1: Fragment strony tytułowej organu Naczelnego Komitetu Wolnych Polaków w Skandynawii „Kronika”.

Ryc. 2: Znaczki „Solidarności” wykonane przez SN-P. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 161.)

Ryc. 3: Fragment strony tytułowej gazety „Wici”. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 131.)

Ryc. 4: Fragment strony tytułowej gazety „Kronika” redagowanej przez ks. Wiesława Kowala.

Ryc. 5: Informacje w prasie norweskiej o stanie wojennym w PRL. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 65.)

Ryc. 6: Strona tytułowa pierwszego pisma SN-Predagowanego przez Einara Braathena. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 39.)

Ryc. 7: Wystawa poświęcona „Solidarności” przed Teatrem Narodowym w Oslo. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 269.)

Ryc. 8: Powielacze offsetowe dla Polski (z prawej Andrzej Jachowicz). (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 49.)

Ryc. 9: Fragment listy adoptowanych więźniów politycznych z PRL. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 99.)

Ryc. 10: Zaproszenie na koncert organizowany przez SN-P. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 165.)

Ryc. 11: Ulotka dotycząca akcji „Paragraf 100”. (Źródło: J. Strękowski, Bohaterowie Europy, o.c., s. 261.)

Ryc. 12: Medal z wizerunkiem Lecha Wałęsy wykonany przez artystkę Danutę Haremską (Źródło: Kronika poświęcona sprawom polskim nr 3/4 1984, s. 9)